

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİ SPORTMENLİK DAVRANIŞLARI

Zehra CERTEL¹

Ziya BAHADIR²

BUSE ÇELİK¹

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersindeki sportmenlik davranışlarını cinsiyet, aile tutumu, sınıf düzeyi, lisanslı olarak spor yapma durumu ve spor dallarına göre incelemektir. Araştırma tarama modelindedir. Araştırma örneklemini, Antalya ilindeki ortaokullarda öğrenim gören 217 kız 154 erkek olmak üzere 371 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin 178'i değişik spor dallarında lisanslı olarak spor yapmakta, 193'ü ise spor yapmamaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Koç (2013) tarafından geliştirilen "Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği" ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Sonuç olarak; kız öğrencilerin sportmenlik davranış puan ortalamaları erkek öğrencilere göre, demokratik aile tutumu sergileyen ailelerinin çocuklarının uygunsuz davranıştan kaçınma ve sportmenlik puan ortalamaları serbest aile tutumu sergileyen öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur $p<0,05$). Bireysel spor yapan öğrencilerin uygun davranış sergileme ve sportmenlik puanları takım sporu yapanlardan daha yüksek bulunmuştur ($p<0,05$). Öğrenim görülen sınıf ise sportmenlik davranışını etkilememektedir. Sonuç olarak öğrencilerinin sportmenlik düzeyleri değişkenlere göre farklılık gösterebilmektedir.

Anahtar kelimeler: Sportmenlik, Beden Eğitimi ve Spor Dersi, Ortaokul Öğrencisi

SPORTPERSONSHIP BEHAVIORS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN PHYSICAL EDUCATION CLASSES

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate secondary school students' levels of sportpersonship behaviors according to gender, family attitude, grades and sports they have done. Screening method was applied in this study. Participants were 371 secondary school students (217 female, 154 male) in Antalya. 178 students do different sports with a licence and 193 of them do not. Personal information form prepared by researchers and "Sportpersonship Behavior Scale in Physical Education Course developed by Koç" (2013) were used in order to collect data. According to the results of the analysis, the mean of females' sportpersonship behavior values is higher than males'. The means of avoidance from negative behavior values and sportpersonship values were higher in participants raised in a democratic family rather than those raised in free-range families ($p<0.05$). According to sports, realization of positive behavior and sportpersonship values were noted higher in participants doing individual sports than participants doing team sports ($p<0.05$). However, grades of participants did not have any effect on sportpersonship behavior. In conclusion, the sportpersonship levels of the students may differ according to the variables.

Keywords: Sportpersonship, Physical Education and Sport Class, Secondary School Student

¹ Akdeniz Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Antalya/Türkiye

² Erciyes Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Kayseri/Türkiye, Yazışmadan sorumlu yazar: ziyahadmir40@hotmail.com

Zehra CERTEL: <https://orcid.org/0000-0003-4675-6228>

Ziya BAHADIR: <https://orcid.org/0000-0002-6185-7791>

Buse ÇELİK: <https://orcid.org/0000-0001-7363-4184>

GİRİŞ

Beden eğitimi ve spor dersi, bireyin spor konusunda aldığı ilk temel eğitim yeridir ve toplumsal gelişimin yanı sıra bireyde geliştirilmek istenen psiko-motor, bilişsel ve duyuşsal davranışlar için de önemli fırsatlar sunmaktadır [1]. Beden eğitimi dersi, öğrencinin ahlaki ve sosyal becerilerinin gelişiminde, dayanışma ve işbirliği duygusunu geliştirmede, kurallara uyma bilincinin oluşmasında, adalet ve yardımlaşma gibi insani değerlerin içselleştirilmesinde, spor disiplininin oluşmasında, sportmenlik davranışlarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında önemli bir yere sahiptir [2,3]. Beden eğitimi ve spor dersinin bireylerin tüm yönlerini geliştirici ve destekleyici bir nitelik taşıması, özellikle eğitim sistemi yönünden ileri düzeyde olan toplumların beden eğitimi etkinliklerini daha etkin hale getirme çalışmalarını da beraberinde getirmiştir [4].

Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından son güncelleme çalışmaları 2018’de yapılmış ve yayınlanmış olan ve bu güncellemelere göre yayınlanan ortaokul beden eğitimi ve spor dersi öğretim programının özel amaçlarınının 8. maddesinde “Beden eğitimi ve spor yoluyla iletişim becerileri, iş birliği, adil oyun (fair play), sosyal sorumluluk, liderlik, doğaya duyarlılık ve farklılıklara saygı özelliklerini geliştirir” ifadesi ve Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı’nın uygulanmasında dikkat edilecek hususlarda ise “Centilmence oyun ve mücadele anlayışı geliştirmek hedeflenir” ifadesi yer almaktadır [5]. Ancak bu özelliklerin geliştirilmesi ile ilgili uygulamalar ve örnekler sınırlı sayıda bulunmaktadır. Oysa söz konusu özellikleri öğrenci de geliştirebilmek için “okullarda sportmenliğe dönük iyi yapılandırılmış uygulama ve etkinliklere ihtiyaç bulunmaktadır” [6]. Ülkemizde sportmenlik kavramının yeterli seviyede önemsenmeyip, eğitim programlarında sınırlı bir şekilde yer alması öğretmenlerin bu alandaki niteliklerini geliştirmelerini de kısıtlamaktadır [6,7].

Beden eğitimi ve spor dersi psikomotor, bilişsel sosyal gelişimin yanında bireylerin ahlaki gelişimlerini sağlamayı hedeflemektedir. Ahlaki gelişim bu derste kendini sportmenlik kavramıyla göstermektedir [8]. Sportmenlik kavramı değişik kelimelerle ifade edilmekle birlikte en bilinenleri “Fair Play” kavramı ve “centilmenlik” tir [8]. Aynı manayı içerseler de, fair play kelimesi daha çok profesyonel spor ortamlarında adil ve dürüst oyunu vurgulamak için kullanılırken, centilmenlik (sportmenlik) kelimesi daha yaygın olarak okul eğitiminde kullanılmaktadır [9]. Ellis ve ark, (2004), sportmenliği, bir sporun ya da etkinliğin adalet, ahlak, saygı ve arkadaşlık duygusunun doğru bir şekilde değerlendirildiği ahlaki yapı olarak

tanımlamışlardır [10]. Sportmenlik; adalet, ahlak, saygı, felsefe, etik kuralları ve oyunun kurallarının bir bileşimi olarak görölmektedir ve hilekârlık, kurallara uymama, uygunsuz davranış sergileme ve yalan gibi toplum tarafından kabul görmeyen davranışları reddeder [1,11].

Günümüzde medyada sporda gittikçe artan sportmenlik dışı davranışlar dolaylı olarak okulları da etkilemiş, okul sporunda sportmenliğe uymayan davranışlarda artışlar gözlenmiştir [12-14]. Birçok araştırmacı, beden eğitimi derslerinde öğretmenlerinin uyguladıkları eğitim programlarına, öğrencilerin gruplar halinde birbirlerinin öğrenmelerine yardım etmelerini ve sosyal beceri gelişimine katkı sağlayacak işbirliğine dayalı etkinlikler eklemedikleri sürece öğrencilerin sportmenlik davranışlarını geliştiremeyeceklerini ifade etmektedirler [15-18]. Bununla birlikte Hardman ve Marshall (2005) dünya çapında beden eğitimi ile ilgili olarak yaptıkları çalışmada ilköğretimdeki (%77) ve ortaöğretimdeki (%79) beden eğitimi programı içeriğindeki etkinliklerin daha çok rekabete dayalı bir eğilim gösterdiğini belirtmişlerdir [19]. Sportmenlik davranışının sporcu ve öğrenci de geliştirilebilmesi için bu eğitimi verecek kişinin sportmenliğin anlamını bilmesi, davranışları ile model olması gerekmektedir. Eğitim kurumlarının yanında sportmenlik temelinin atılmasında aile ortamının da önemli olduğu belirtilmektedir [20]. Bu bağlamda öğrencilerin sportmenlik davranış düzeyinin belirlenmesi, sportmenlik davranışını olumlu olarak etkileyen faktörlerin tespit edilmesi ve geliştirilmesinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Yapılan alan yazın taramasında, sportmenlikle ilgili birkaç çalışmaya rastlanmıştır [14, 21-25]. Ancak bu çalışmaların sınırlı sayıda olması, spor bilimleri fakölteleri programlarında ders içeriğinde sportmenlikle ilgili içeriğin ve ortaokul ve lise beden eğitimi ve spor öğretim programında örneklerin yeterince olmaması, bu çalışmanın gerekliliğini arttırmıştır. Bu bağlamda bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersindeki sportmenlik davranış düzeyinin belirlemek, cinsiyet, aile tutumu, sınıf düzeyi ve spor yapma durumlarına göre incelemek amaçlanmıştır.

MATERYAL ve METOT

Araştırma tarama modelindedir. Araştırmanın evrenini, Antalya'da devlet okullarında okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Bu evrenden merkez ilçede bulunan okullardan "seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi (convenience sampling)" ile

belirlenen iki devlet okulu ve bu ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerden tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 371 öğrenci örnekleme oluşturmuştur. Öncelikle Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınarak okullara gidilmiş ve ders girişlerinde ölçek yaptırılmıştır. Öğrencilerin yaş ortalaması =12,40±1,23'tür. Öğrencilerin 178'i lisanslı sporcu ve bu öğrencilerin spor deneyimi =2,63±1,72 yıldır. Araştırmanın etik kurul onayı, Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 30 başvuru numarasıyla alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Veriler "Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği (BEDSDÖ)" ve araştırmacı tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ile toplanmıştır.

Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği (BEDSDÖ)

Koç (2013) tarafından, ortaokul öğrencilerinde kullanacak olan, beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçek beşli likert şeklinde olup ölçekten alınabilecek en düşük puan 22 (ortalama 1) ve en yüksek puan 110'dur (ortalama 5). Ölçek, "uygun davranışlar sergileme" (11 madde) ve "uygunsuz davranışlardan kaçınma" (11 madde) olmak üzere toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanların artması öğrencilerin sportmenlik düzeylerinin daha iyi olduğunu göstermektedir. Ölçeğin toplamının iç tutarlılık güvenirliliği (Cronbach Alpha) ise ,85 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada ise uygun davranış sergilemede ,82, uygunsuz davranıştan kaçınma için ,88, ölçek bütünü için ise iç tutarlılık katsayısı ,87 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu

Yapılan anket uygulamasında öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, aile tutumu, öğrenim gördüğü sınıf ve yaptıkları spor dalını ve lisans durumlarını belirlemek için kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

İstatistiksel Analiz

Araştırmada verilerin analizinde kişisel bilgiler için "betimsel istatistik yöntemleri olarak frekans (n), yüzde (%), aritmetik ortalama ($\bar{X}$) ve standart sapma (Ss) kullanılmıştır". Veriler normal dağılım gösterip göstermediği kontrol edilmiştir. Yapılan test sonuçları verilerin normal dağılmadığı yönündedir. Bu aşamada, verilerin diğer normallik varsayımlarını sağlayıp sağlamadığını kontrol etmek için basıklık ve çarpıklık katsayılarına bakılmıştır. Verilerin basıklık ve çarpıklık katsayılarının +1,5 ile -1,5 aralığında olduğu görülmüştür. "Bu durum yapılan çalışmadan elde edilen puanların normal dağılım gösterdiği biçiminde

yorumlanmaktadır [26]". Bu nedenle, verilerin analizinde t-testi ve ANOVA testi kullanılmıştır. Ancak öğrencilerin yaptıkları spor dallarına göre bir grubun sayısı 30'un altında olduğu için parametrik olmayan testlerden Kruskall Wallis testi yapılmıştır. Sonuçlar $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin sportmenlik davranışları ile ilgili bulgular tablolar halinde verilmiştir. Öğrencilerin ölçekten aldıkları toplam puan ortalamaları min ve max değerleri tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Ortaokul Öğrencilerinin BEDSDÖ Puanlarının Min, Max Değerleri ve Ortalamaları

Ölçek	N	Min	Max	$\bar{X}$	Ss
Uygun davranış sergileme	371	1,91	5,00	4,13	,67
Uygunsuz davranıştan kaçınma	371	1,00	5,00	4,30	,76
BEDSDÖ	371	2,36	5,00	4,21	,59

Tablo 1 incelendiğinde, puan sıralamasına göre uygunsuz davranıştan kaçınma alt boyutu puan ortalaması= $4,30 \pm ,76$, uygun davranış sergileme = $4,13 \pm ,67$ ve ölçek toplamı puan ortalaması = $4,21 \pm ,59$ 'dur. Öğrencilerin sportmenlik puan ortalamalarının iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Öğrencilerinin cinsiyetlerine göre beden eğitimi dersi sportmenlik davranış ölçeği puanlarına ilişkin t- testi sonuçları tablo 2'te verilmiştir.

Tablo 2. Ortaokul Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre BEDSDÖ Puanlarına İlişkin t- testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Uygun davranış sergileme	Kız	217	4,19	,64	-2,156*	,032
	Erkek	154	4,04	,69		
Uygunsuz davranıştan kaçınma	Kız	217	4,50	,58	-5,923 *	,000
	Erkek	154	4,02	,88		
BEDSDÖ	Kız	217	4,35	,51	-5,065*	,000
	Erkek	154	4,03	,64		

Tablo 2 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin cinsiyetlerine göre uygun davranış sergileme ($t = -2,156$, $p = ,032$; $p < ,05$) ve uygunsuz davranıştan kaçınma ($t = -5,923$ $p = ,000$; $p < ,05$), alt boyutlarında ve sportmenlik ölçeği toplamında ($t = 5,065$, $p = ,000$; $p < ,05$), istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Kız öğrencilerinin sportmenlik davranış puan ortalamaları erkek öğrencilere göre daha yüksektir ($p < 0,05$). Öğrencilerinin aile tutumlarına göre beden eğitimi dersi sportmenlik davranış ölçeği puanlarına ilişkin ANOVA testi sonuçları tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ortaokul Öğrencilerinin Aile Tutumlarına Göre BEDSDÖ Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek	Aile Tutumu	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Fark
Uygun davranış sergileme	1,Otoriter	43	3,99	,80	2,046	,131	
	2,Demokratik	272	4,17	,61			
	3,Serbest	56	4,03	,80			
Uygunsuz davranıştan kaçınma	1,Otoriter	43	4,27	,65	6,323*	,002	2>3
	2,Demokratik	272	4,37	,71			
	3,Serbest	56	3,99	,97			
BEDSDÖ	1,Otoriter	43	4,13	,62	5,248*	,006	2>3
	2,Demokratik	272	4,27	,54			
	3,Serbest	56	4,01	,73			

*p<.05

Tablo 3 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin aile tutumlarına göre uygun davranış sergileme ($F=2,046$, $p=,131$; $p>,05$) alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken uygunsuz davranıştan kaçınma ($F=6,323$, $p=,002$; $p<,05$), alt boyutunda ve sportmenlik ölçeği toplamında ($F=5,248$, $p=,006$; $p<,05$), istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Farklılığın nereden kaynaklandığını bulabilmek için yapılan Tukey testi sonucu uygunsuz davranıştan kaçınma boyutunda ve ölçek toplamında demokratik tutum gösteren ailelerinin çocuklarının puan ortalamaları, serbest bir tutum gösteren ailelerinin çocuklarına göre daha yüksektir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre beden eğitimi dersi sportmenlik davranış ölçeği puanlarına ilişkin ANOVA testi sonuçları tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Ortaokul Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Sınıf Düzeylerine Göre BEDSDÖ Puanlarına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek	Sınıf	N	$\bar{X}$	ss	F	p
Uygun davranış sergileme	6,sınıf	64	4,22	,65	,874	,418
	7,sınıf	228	4,11	,61		
	8,sınıf	79	4,08	,82		
Uygunsuz davranıştan kaçınma	6,sınıf	64	4,46	,65	1,741	,177
	7,sınıf	228	4,26	,80		
	8,sınıf	79	4,30	,68		
BEDSDÖ	6,sınıf	64	4,34	,52	1,783	,170
	7,sınıf	228	4,19	,57		
	8,sınıf	79	4,19	,67		

Tablo 4 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıflara göre uygun davranış sergileme ($F=,874$, $p=,418$; $p>,05$), uygunsuz davranıştan kaçınma ($F=1,741$, $p=,177$; $p>,05$), alt boyutlarında ve sportmenlik ölçeği toplamında ($F=1,783$, $p=,170$; $p>,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. 6., 7., ve 8. sınıf öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışının benzer olduğu söylenebilir. Tablo 5'te öğrencilerin

lisanslı olarak spor yapma durumuna göre beden eğitimi dersi sportmenlik davranış ölçeği puanlarına ilişkin t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. Ortaokul Öğrencilerinin Lisans Olarak Spor Yapma Durumuna Göre BEDSDÖ Puanlarına İlişkin t- testi Sonuçları

Ölçek	Lisans	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Uygun davranış sergileme	Var	178	4,18	,68	1,533	,126
	Yok	193	4,07	,65		
Uygunsuz davranıştan kaçınma	Var	217	4,31	,74	,187	,851
	Yok	154	4,30	,77		
BEDSDÖ	Var	217	4,25	,61	,988	,324
	Yok	154	4,19	,57		

Tablo 5 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin lisanslı spor yapma durumlarına göre uygun davranış sergileme ($t=1,533$, $p=,126$; $p>,05$) ve uygunsuz davranıştan kaçınma ($t=,187$, $p=,851$; $p>,05$), alt boyutunda ve sportmenlik ölçeği toplamında ($t=,988$, $p=,324$; $p>,05$), istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır, ancak herhangi bir spor dalını lisanslı olarak yapan öğrencilerin puan ortalamalarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin yaptıkları spor dallarına göre sportmenlik puan ortalamaları hesaplanmış ve tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Ortaokul Öğrencilerinin Yaptıkları Spor Dallarına Göre Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranış Ölçeği Puanlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek	Spor dalı	N	S,O	X^2	p	Fark
Uygun davranış sergileme	1,Bireysel	42	228,83	9,178*	,027	1>2
	2,Takım	113	186,96			1>4
	3,Mücadele	23	198,68			
	4,Spor yapmayan	193	174,68			
Uygunsuz davranıştan kaçınma	1,Bireysel	42	213,20	4,873	,181	
	2,Takım	113	173,32			
	3,Mücadele	23	202,72			
	4,Spor yapmayan	193	185,51			
BEDSDÖ	1,Bireysel	42	228,62	9,606*	,022	1>2
	2,Takım	113	180,27			1>4
	3,Mücadele	23	211,43			
	4,Spor yapmayan	193	177,05			

* $p<,05$

Tablo 6 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin yaptıkları spor dallarına göre uygunsuz davranıştan kaçınma ($X^2=4,873$, $p=,181$; $p>,05$), alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmazken, uygun davranış sergileme ($X^2=9,178$, $p=,027$; $p<,05$) ve sportmenlik ölçeği toplamında ($X^2=9,606$, $p=,022$; $p<,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Bireysel spor yapan öğrencilerin sportmenlik puanı ortalamaları takım sporu yapan ve herhangi bir spor dalıyla uğraşmayan öğrencilere göre daha yüksektir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Amacı, ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi sportmenlik davranışlarını cinsiyet, aile tutumu, öğrenim görülen sınıf düzeyi, lisanslı olarak spor yapma durumu ve spor dallarına göre incelemek olan bu araştırmada, aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi sportmenlik davranışlarının iyi veya yüksek düzeyde olduğı görülmüştür. Kayışoğlu ve ark, (2015) ortaokul öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada öğrencilerin sportmenlik davranışlarının yüksek düzeyde olduğı belirlemişlerdir [23]. Karafil ve ark, (2017) 10-15 yaş ortaokul öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada ise öğrencilerin orta derecede sportmenlik davranışları sergilediklerini belirtmektedir [27].

Bu araştırmada kız öğrencilerinin uygun davranış sergileme ve uygunsuz davranıştan kaçınma alt boyutlarında ve sportmenlik ölçeği toplamında puan ortalamaları erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre sportmenlik davranışını daha fazla sergiledikleri ve sportmenlik dışı davranışlardan kaçındıkları görülmüştür. Kayışoğlu ve ark, (2015) yaptıkları çalışmada, beden eğitimi dersinde ve Efe (2006)'nin yaptığı çalışmada “spor karşılaşması esnasında ve sonrasında geçerli olmak üzere sportmenlik davranışları açısından cinsiyetler arası farklılaşmanın tespit edilemediğini” rapor etmişlerdir [23,28]. Karafil ve ark, (2017) ise “erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek” sportmenlik puan ortalamasına sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır [27]. Ancak araştırmaların büyük çoğunluğu bu araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir [21,22,25,29-32]. Gürpınar (2014)'ın sporcu ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, “kızların hileyi ve yarışma severliği erkeklerden daha az benimsedikleri adilce kazanmayı ise daha çok korudukları” belirtilmiştir [24].

Bu araştırmada aile tutumlarına göre öğrencilerin sportmenlik davranışları incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre otoriter, demokratik ve serbest aile tutumu sergilenen öğrencilerin uygun davranış sergileme düzeyleri benzer olmasına rağmen, uygunsuz davranıştan kaçınma ve sportmenlik ölçeği toplamında, ailesi tarafından demokratik tutum gören öğrencilerin puanları daha yüksek bulunmuştur. Demokratik aile

tutumu sergilenen öğrenciler, ailesi tarafından serbest tutum sergilenen öğrencilere göre sportmenlik davranışlarına daha fazla sahip gözükmetedirler. Bu bağlamda öğrencinin sportmenlik dışı davranışa yönelmesinde risk etmeni olarak ailenin önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Bu sonuca göre çocuğunu aşırı serbest bırakan, davranışlarını izlemeyen, rehberlik etmeyen, çocuğu üzerinde denetimi olmayan, ailede kural ve sorumlulukların önemsenmediği bir tutum sergileyen aile yapısı çocuğu sportmenlik dışı davranışlara yönlendirebilir. Nitekim yapılan çalışmalarda serbest aile tutumunun çocukta antisosyal davranışları arttırdığı ortaya konmuştur [33-36]. Bunun yanında, kabul edici, güven verici, hoşgörölü, kendini ifade etme özgürlüğü verilen ve ailesi tarafından desteklenen bir aile ortamında yetişen çocuğun kurallara uyumu ve sportmenlik davranışının olumlu etkileneceği düşünülmektedir.

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre (6., 7., ve 8. sınıf) beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları incelendiğinde, uygun davranış sergileme, uygunsuz davranıştan kaçınma ve ölçek toplamda, en yüksek ortalamaya 6. sınıfın sahip olduğu gözlenmiş ancak sınıflar arası anlamlı bir fark görülmemiştir. Türkmen ve Varol, (2015), yaptıkları çalışmada; “sınıf düzeyi ilerledikçe sportmenlik davranışında düşme görüldüğü ancak belirleyici bir anlamlı farklılık olmadığını gözlemlemişlerdir [29]. Kayışoğlu ve ark, (2015) da ortaokul öğrencilerinin sınıf düzeyi açısından sportmenlik davranış puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını” vurgulamışlardır [23]. Yılmaz ve ark, (2017) ise 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sportmenlik puanlarının, 8. Sınıfta okuyan öğrencilerden daha yüksek olduğu belirtmişlerdir [30]. Koç ve Karabudak (2017) da yaptıkları çalışmada 8., sınıftaki öğrencilerin 6., ve 7. Sınıftaki öğrencilere göre sportmenlik puanının anlamlı olarak düşük olduğunu belirtmişlerdir [22]. Görüldüğü gibi çalışma sonuçları alan yazını desteklemektedir. Alan yazında yer alan birçok çalışmada saldırganlığın ve kurallara uymama davranışının yaşla birlikte arttığı vurgulanmıştır [33,37-39]

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin ders dışı lisanslı olarak spor yapma durumlarına göre sportmenlik davranışları incelendiğinde; lisanslı öğrencilerin lisansı olmayan öğrencilere göre puan ortalamaları biraz yüksek olsa da aralarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Başaran ve ark, (2017) beden eğitimi ve spor yüksekokulundaki öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışmada, aktif olarak spor yapma durumuna göre, kurallara ve yönetime saygı ve sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutlarında anlamlı farklılıklar

bulurken, sosyal normlara uyum ve rakibe saygı boyutunda anlamlı farklılıklar bulunmamıştır [39]. Karafil ve ark, (2017) da yaptıkları çalışmada, lisanslı olarak spor yapan öğrencilerin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışının lisanslı olarak spor yapmayan öğrencilere göre önemli ölçüde yüksek olduğunu tespit etmiştir [27]. Şenel ve Yıldız (2016) beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, bireysel ve takım sporu yapan öğrencilerin, spor branşı olmayan öğrencilere göre sosyal sözleşmelere, rakibe, kurallara ve yöneticilere saygı puanlarının daha yüksek, yani sportmenlik davranışlarına daha eğilimli olduğunu belirtmişlerdir [40]. Saygılı ve ark, (2015) ise yaptıkları çalışmada, lisanslı spor yapan öğrencilerin diğer öğrencilere göre dışadönüklük ve sorumluluk gibi olumlu kişilik özelliklerine daha fazla sahip olduklarını bulmuşlardır. Sonuçların farklı çıkmasının nedeninin örneklem gurubundan kaynaklandığı söylenebilir [41].

Öğrencilerin yaptıkları spor dalına göre sportmenlik davranışı incelendiğinde ise, birinci sırada bireysel, ikinci sırada ve mücadele sporu yapan öğrencilerin sportmenlik puanlarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Uygun davranış sergileme ve sportmenlik ölçeği toplamında bireysel spor yapan öğrencilerin puan ortalamaları takım sporu yapan ve spor yapmayan öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Şenel ve Yıldız (2016) çalışmalarında bireysel spor yapan öğrencilerin sosyal sözleşmelere, kurallara ve yöneticilere saygı puanlarının takım sporu yapan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç araştırmamızı destekler niteliktedir [40]. Bireysel spor yapan öğrencilerin sportmenlik davranışının daha yüksek olmasının nedeni olarak, bireysel spor yapanların kurallara uyma sorumluluğunu tek başına üstlenmelerinden dolayı daha dikkatli davrandıklarından kaynaklandığı söylenebilir. Alanyazında spor dallarını tek tek karşılaştıran çalışmalarda bulunmaktadır. Gürpınar ve Kurşun (2013) yaş ortalaması 22 olan basketbol ve futbolcuların sportmenlik davranışını karşılaştırdığı çalışmasında, “kurallar ve yönetime saygı alt boyutunda basketbolcuların sportmenlik puanı ortalamasının futbolculardan anlamlı olarak yüksek olduğunu” belirtmişlerdir [41]. Yılmaz ve ark, (2017) yaptıkları çalışmada, hentbol ve voleybol branşını yapan öğrencilerin sportmenlik puanlarını, futbol branşını yapan öğrencilerin puanlarından anlamlı şekilde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır [30]. Koç ve Karabudak (2017) ve Gürpınar (2014) fiziksel temas gerektirmeyen sporu yapan ortaokul öğrencisinin, fiziksel temas gerektiren sporu yapan öğrenciye göre sportmenlik puanlarını daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır [22,24]. Shields ve Bredemeier

(2007), spor deneyimlerinin sonsuz ve çeşitli olduğunu, her spor branşının farklı ve katılımcısının kendine has olduğunu belirtmişlerdir [42].

Sonuç olarak, kız öğrencilerin sportmenlik davranış puan ortalamaları erkek öğrencilere göre daha yüksek, demokratik aile tutumu sergileyen ailelerinin sportmenlik puan ortalamaları serbest aile tutumu sergileyen öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Bireysel spor yapan öğrencilerin takım sporu ve spor yapmayan öğrencilere göre uygun davranış sergileme ve sportmenlik puanları daha yüksek bulunmuştur. Öğrenim görülen sınıf ise sportmenlik davranışını etkilememektedir.

Araştırma sonuçlarına göre aşağıdaki öneriler sunulabilir;

Öğrencilerin sportmenlik davranışlarını geliştirebilmek için, özellikle öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öğretmenlerin önce sportmenlik kavramının anlamını bilmeleri ve öğrencilerine model olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda beden eğitimi öğretmenlerine lisans eğitimlerinde ve meslek yaşamlarında hizmet içi kurslar ve seminerler verilebilir. Sportmenlik kavramı ve bu kavramla ilişkili olduğu düşünölen değerlerin ve kavramların (empati, sabır, hoşgörö, saygı, adalet, ahlaklılık, dayanışma, dostluk, fedakarlık, dürüstlük, kardeşlik..) diğer derslerle entegre olarak üzerinde durulmalı ve öğrencinin kavraması sağlanabilir. Yapılan çalışmalar, beceri gelişimi ve işbirliği konularına, rekabetin olmadığı, kazanma ve kaybetmenin önemsiz olduğu etkinliklere ağırlık verilen ve derslerde eğlencenin öne çıktığı durumlar içeren programların öğrenciyi daha yüksek sportmenlik davranışı göstermeye yönelttiğini göstermiştir [43-45]. Beden eğitimi ve spor alanında “her ne pahasına olursa olsun kazanma” düşüncesinin getirdiği sporda haksızlık, şiddet ve etik olmayan davranışların yeni öğretim programlarıyla düzeltilmesi sportmenlik davranışının kazandırılması için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda derslerde galibiyetle sonuçlanmayan yardımlaşma, paylaşmaya dayanan işbirliğine dayalı oyunlara yer verilmesi veya kontrollö olarak galibiyet ve mağlubiyetle sonuçlanan etkinliklere yer verilmesi önemli görölmektedir. Uygulamalarda bu tür etkilere yer verilebilmesi için öğretmenin öğrenciyi aktif hale getiren aktif öğrenme yöntemleri konusunda özellikle işbirliğine dayalı öğretim yöntemi konusunda lisans eğitiminde ve de hizmet içi kurslarla bilinçlendirmek gerekmektedir. Aynı zamanda öğretmen her derste sportmenliği teşvik edici davranışları hatırlatmalı ve teşvik etmek için zaman ayırmalıdır. Ancak bu çalışmaların “mümkün olan en erken yaşlarda başlanması gerektiği ve sınıflar ilerledikçe arttırılmasının önemsenmesi”

vurgulanmaktadır [14]. Öztürk Kuter ve Kuter (2012) “10 yaş ve sonrasında, çocuklarda soyut düşünmenin belirginleştiği, özgürlük, ahlak, erdemlilik gibi temel değerlerin yerleşmeye başladığı estetik algının geliştiği bir dönem olduğunu” belirtmektedirler [46]. Bunun yanında bazı çalışmalarda, negatif sosyal çevreden kazanılan deneyimlerin sportmenlik düzeyini azalttığını ortaya koymuştur [47]. Bu nedenle eğitim kurumları, hem çocuğun sosyal çevresini hem de ailenin çocuğı karşı tutumunu denetleyebilmek için aile ile işbirliği yapmalıdır.

Bu çalışmanın birkaç sınırlılığı bulunmaktadır. Çalışma gurubu sınırlıdır. Ölçüm aracı olarak tek bir ölçüm aracı kullanılmıştır. Ölçeğin yanında gözlem, görüşme yapılması yani nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanılması derin bir araştırma için uygun görölmektedir. Araştırma önerisi olarak sportmenlikle ilişkili olduğu düşünölen sosyo-ekonomik çevre ve değerlerle ilişkisi daha geniş örneklem gruplarıyla araştırılabilir.

KAYNAKLAR

1. Yapan HT. Spor Ahlakı. Gaziantep: Merkez Ofset, 2007.
2. Engh F. Why Johnny hates sports. Square One Publishers, 2002.
3. Drewe BS. The logical connection between moral education and physical education. Journal of Curriculum Studies, 2000; 32(4): 561-573.
4. Yıldırım İ, Karaküçük S, İmamoğlu AF, Ekenci G. Beden eğitimi ve spor öğrenimi veren yükseköğrenim kurumlarının öğretim programlarının toplumsal beklentilere uygunluk düzeyleri bakımından analizleri. Eğitim Dergisi, 1993; 3: 55-70.
5. MEB. Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim programı (5., 6., 7., 8. Sınıflar). MEB yayınları, 2018.
6. Koç Y. Beden eğitimi dersinde sportmenlik davranışı kazandırmaya yönelik uygulama önerisi: Küçüklerin oyununda centilmenliğin yapılandırılması (KOCY). Erzincan Üniversitesi Eğitim Faköltesi Dergisi, 2007; 19 (2): 212-227.
7. Rudd A, Stoll SK. Understanding sportsmanship. Journal of Physical Education, Recreation & Dance, 1998; 69(9): 38-42.
8. Pehlivan Z. Fair-play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2004; (2): 49-53.
9. Esentürk OK, Koç Y. Beden eğitimi öğretmenlerinin sportmenlik kavramına ilişkin görüşleri. 14th International Sport Sciences Congress, (01-04 Kasım), Antalya/Türkiye, 2016.
10. Ellis GD, Henderson HL, Paisley K, Silverberg KE, Wells, MS. Bringing sportsmanship back to your youth sports leagues, Parks & Recreation, 2004.
11. Greni FT. Sportsmanship education in secondary school athletics: Athletic directors' perspectives. Published Doctorate Thesis. Texas A & M University, US., 1997.
12. Kaehler R. Moralerziehung im Sportunterricht. Untersuchung zur Regelpraxis und zum Regelbewusstsein. Frankfurt, 1985.

13. Gessmann R. Fair Play–Eine wichtige Erziehungsaufgabe und ihre Umsetzung im Sportunterricht, Fairness und Fair Play, Hrsg.: Volker Gerhardt; Manfred Laemmer, 1. Aufl., Sankt Augustin: Academia-Verlag, 1995.
14. Yıldiran İ. Fair play eğitiminde beden eğitiminin rolü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2005; 5(1): 3–16.
15. Siedentop D, Hastie PA, Van der Mars H. Complete guide to sport education. Champaign, IL: Human Kinetics, 2004.
16. Giebink MP, Mc Kenzie TL. Teaching sportsmanship in physical education and recreation: An analysis of interventions and generalization effects. Journal of Teaching in Physical Education, 1985; 4: 167-177.
17. Hellison D. Teaching responsibility through physical activity. (3rd ed.) Champaign, IL: Human Kinetics, 2003.
18. Patrick CA, Ward P, Crouch DW. Effects of holding students accountable for social behaviors during volleyball games in elementary physical education. Journal of Teaching in Physical Education, 1998; 17: 143-156.
19. Whitehead J, Telfer H, Lambert J. Altyapı Sporlarında ve Beden Eğitiminde Değerler (B. Gürpınar, çev.). Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2014.
20. Gökçe A. Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar (Sporda Erdemlik: Fair Play). Meya Yayıncılık, İstanbul, 1991.
21. Koç Y. Beden eğitimi dersi sportmenlik davranışı ölçeği (BEDSDÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2013; 15(1): 96-114.
22. Koç Y, Karabudak AAT. The relationship between sportsmanship level of secondary school students and their success regarding the religious culture and knowledge of ethics course. Educational Research and Reviews, 2007; 12(16): 754-761.
23. Kayışoğlu NB, Altınkök M, Temel C, Yüksel Y. Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarının incelenmesi: Karabük ili örneği Int. J. Soc. Sci. Educ. Res., 2015; 1(3): 1044-1056.
24. Gürpınar B. Sporcu ortaokul ve lise öğrencilerinin spora ait değişkenler açısından ahlaki karar alma tutumları. Eğitim ve Bilim, 2014; 39(176): 413-424.
25. Hazar K, Hazar Z. Analysis of secondary school students' digital game addiction and sportsmanship behavior levels according to various variables. Asian Journal of Education and Training, 2019; 5(2): 374-380.
26. Tabachnick BG, Fidell LS. Using Multivariate Statistics (sixth ed.) Pearson, Boston, 2013.
27. Karafil AY, Atay E, Ulaş M, Melek C. Spora katılımın beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları üzerine etkisinin araştırılması. CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2017; 12(2): 1-11.
28. Efe ZB. Okullar arası yarışmalara katılan 1. ve 2. kademe ilköğretim öğrencilerinin fair play davranışlarını sergileme sıklıkları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006.
29. Türkmen M, Varol S. Beden eğitimi ve spor dersinin ortaokul öğrencileri üzerinde sportmenlik davranışı oluşturma etkisinin belirlenmesi: Bartın il örneği. International Journal of Contemporary Educational Studies, 2015; 1: 42-64.
30. Yılmaz A, Esentürk OK, İlhan EL. Ortaokul öğrencilerinin ahlaki gelişimleri açısından sportmenlik yönelimleri. Journal of Human Sciences, 2017; 14(4): 4969-4988.

31. Satcher ND. Social and moral reasoning of high school athletes and non-athletes. Unpublished doctoral dissertation, The University of Soyutken Mississippi, 2006.
32. Tasi E, Fung L. Sportspersonship in youth basketball and volleyball players. *The Online Journal of Sport Psychology*, 2005; 7(2): 37-46.
33. Certel Z, Bahadır Z, Varol S, Saracaloğlu A. Ortaokul öğrencilerinin antisosyal inanç ve tutumları üzerine bir araştırma. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014; 5(2): 30-42.
34. Alikasıfoğlu M. Ergenlerde davranışsal sorunlar. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri. Adelosan Sağlığı II. Sempozyum Dizisi, 2008.
35. Spriggs AL, Halpern CT, Herring AH, Victor J, Schoenbach VJ. Family and school socio economic disadvantage: Interactive influences on adolescent dating violence victimization. *Social Science & Medicine*, 2009; 68: 1956-1965.
36. Deveci SE, Acık Y, Ayar A. A survey of rate of victimization and attitudes towards physical violence among school-aged children in Turkey. *Child: Care, Health and Development*, 2007; 34(1): 25-31.
37. Tuvblad C, Eley TC, Lichtenstein P. The development of antisocial behaviour from childhood to adolescence a longitudinal twin study. *Euro Child Adolescent Psychiatry*, 2005; 14: 216-225.
38. Yıldız Ç, Sümer ZH. Saldırgan davranışlarını yordamada çevresel risk, çevresel güvenlik ve okul iklimi algısı. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 2010; 4(34): 161-173.
39. Başaran Z, Erdoğan RB, Körmükçü Y, Adalı H. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin fair-play anlayışlarının incelenmesi. *Journal of Physical Education and Sports Studies*, 2017; 9(1): 35-43.
40. şenel E, Yıldız M. The investigation of bodily/kinesthetic intelligence and sportspersonship orientation of students in school of physical education ond sport. *SSTB Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık Ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 2016; 19: 54-61.
41. Saygılı G, Atay E, Eraslan M, Hekim M. Düzenli olarak spor yapan ve yapmayan öğrencilerin kişilik özellikleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2015; 23(1): 161-170.
41. Gürpınar B, Kurşun S. Basketbolcuların ve futbolcuların sportmenlik yönelimleri. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 2013; 3: 171-176.
42. Shields DL, Bredemeier BL. Avdanken in sport morality research. In: *Handbook of sport psychology*. Ed: Tenenbaum, G. ve Eklund, R. C. New York: Wiley, 2007.
43. Blair GT. The effects of a league guided sportsmanship program on the behaviors of youth sports athletes. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, University of California, Irvine, 2014.
44. Raakman E. Justplay: A revolutionary approach to youth sport administration and sportsmanship. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 2006; 77(6): 20-24.
45. Luther D, Hotz A. Fairness im Sport-Lernen fürs Leben?, *Leibesübungen – Leibeserziehung*, 1994; 48(5): 4-8.
46. Öztürk Kuter F, Kuter M. Beden eğitimi ve spor yoluyla değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 2012; (3)6: 75-94.
47. Nucci C, Kim Y. Improving socialization through sport: An analytic review of literatüre on aggression and sportsmanship. *Physical Educator*, 2005; 62: 123–129.